

สันนิษฐานนิทานที่เป็นต้นเค้าของนิทานเรื่องสังข์ทองของไทย The Assumption of the Origin of the Thai Folktale “Sang Thong”

อรอุษา สุวรรณประเทศ¹
Onusa Suwanpratest

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสืบสันนิษฐานนิทานที่เป็นต้นเค้าของนิทานเรื่องสังข์ทองและศึกษาลักษณะของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการแตกเรื่องของนิทาน ในการศึกษาได้รวบรวมนิทานของประเทศต่าง ๆ ที่มีความคล้ายคลึงกับนิทานเรื่องสังข์ทองของไทย โดยศึกษาจากเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และแหล่งข้อมูลออนไลน์ แล้วนำข้อมูลที่รวบรวมได้มาวิเคราะห์ด้วยกระบวนการศึกษาเปรียบเทียบ ภายใต้กรอบแนวคิดเรื่องการแพร่กระจายและการแตกเรื่องของนิทาน

ผลการศึกษารูปได้ว่า นิทานสังข์ทองตอนที่ตัวละครเอกซ่อนตัวในหอยสังข์น่าจะมาจากนิทานพื้นบ้านของจีน ส่วนตอนที่พระสังข์ซ่อนตัวในรูปเงาะและหลังจากนั้น น่าจะมีที่มาจากนิทานอินเดียและอียิปต์ ทั้งนี้ การรับเอาเรื่องจากนิทานต้นเค้ามานั้น ได้มีการปรับเปลี่ยนเนื้อเรื่องบางประการ ที่สำคัญได้แก่ 1) การปรับเปลี่ยนตัวละครเอกให้เป็นพระโพธิสัตว์ 2) การปรับเปลี่ยนให้ตัวละครเอกซ่อนตัวในหอยสังข์ 3) การปรับเปลี่ยนให้ตัวละครเอกซ่อนตัวในรูปเงาะ 4) การเพิ่มจำนวนการทดสอบและปรับเปลี่ยนวิธีการลงโทษทกเขยและ 5) การเพิ่มบทบาทของพระอินทร์ในตอนท้ายเรื่องโดยการปรับเปลี่ยนดังกล่าวเป็นไปเพื่อปรับให้เข้ากับบริบททางวัฒนธรรมไทย และช่วยเน้นย้ำแนวคิดสำคัญของเรื่องที่ว่า ควรให้ความสำคัญกับความดีงามภายในมากกว่ารูปลักษณ์ภายนอก

คำสำคัญ: สันนิษฐานที่มาของนิทาน, นิทานสังข์ทอง, การแพร่กระจายของนิทาน

Abstract

The objectives of this study were to investigate the origin of Thai folktale “Sang Thong” and the changing characteristics in the story due to its adaptation by the new cultures when it has spread from one culture to another. Folktales similar to Sang Thong from various societies were collected using valid sources such as published books, manuscripts, related research works and online, and were analyzed using methods of comparative study and diffusion theory of folktale.

The result suggested that the first part of Sang Thong, when the main character “Phra Sang” sheltered in a conch, may have its origin from an early Chinese folktale. However, the latter part, when Phra Sang was disguised as a Sakai (an ethnic group living in southern Thailand and Malaysia region), was probably derived from Indian and Egyptian tales. In addition, there were significant adaptations in the story which were listed as following; 1) changing the main character to the Bodhisattva, 2) changing the protagonist to hide himself in the conch shell, 3) changing the protagonist to disguise as a Sakai, 4) increasing the number of the challenging tasks and changing the punishments of six son-in-law princes, and 5) adding the character of “Indra” as a helper. The story was adapted accordingly in order to harmonize with Thai cultural contexts and traditions. Moreover, the changes emphasized the idea of the inner beauty which was the main theme of the story.

Keywords: Assumption of Folktale Origin, Sang Thong, Folktale Diffusion

¹ อาจารย์ประจำภาควิชาคติชนวิทยา ปรัชญา และศาสนา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร
e-mail: onusas@nu.ac.th

บทนำ (Introduction)

สังข์ทองเป็นนิทานพื้นบ้านที่เล่ากันแพร่หลายในกลุ่มคนไทยท้องถิ่นต่าง ๆ และยังปรากฏนิทานเรื่องนี้ในกลุ่มชนชาติไททั้งที่อยู่ในประเทศ และนอกประเทศไทยด้วยเช่นไทใหญ่ไทลื้อไทเขินไทพวนไทพ่าเกและไทไตคง (วัชรภรณ์ ดิษฐปาน, 2549, หน้า 13) นิทานสังข์ทองที่พบมีทั้งในรูปแบบของเรื่องเล่า (Oral Literature) และวรรณกรรมลายลักษณ์ (Written Literature) รวมทั้งมีฉบับที่แปลเป็นภาษาอังกฤษหลายสำนวน เช่น “The Story of Sangha” (Chula Chakrabongse, 1968) สำนวนแปลของพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์ “Sung Tong, the shell prince” สำนวนของ พี.ซี. รอย ชอคูรี (P.C. Roy Chaudhury) ในหนังสือ *Folk tales of Thailand* (P.C. Roy Chaudhury, 1990) และ “Sang Tong or the golden conch” สำนวนของ แอนดรูว์คูมบส์ (Andrew Coombs) ในหนังสือ *Folktales from the land of smiles* (Andrew Coombs, 1994) เป็นต้น

นอกจากนี้ เรื่องสังข์ทองยังได้รับการนำไปถ่ายทอดในรูปแบบของศิลปะแขนงอื่นอย่างจิตรกรรม โดยเฉพาะจิตรกรรมฝาผนัง เช่นภาพจิตรกรรมฝาผนังที่วิหารหลวงวัดมหาธาตุจังหวัดอุดรธานีซึ่งมีความเก่าแก่ตั้งแต่สมัยกรุงเก่า (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ, 2506, คำนำหน้า ก-ข) และภาพจิตรกรรมฝาผนังในวิหารลายคำที่วัดพระสิงห์จังหวัดเชียงใหม่ซึ่งสันนิษฐานว่าเขียนขึ้นราวต้นพุทธศตวรรษที่ 25 (บุปผา คุนยศัยง, 2542, หน้า 4556)

ด้วยความแพร่หลายของนิทานเรื่องสังข์ทอง ทำให้มีนักวิชาการสนใจศึกษานิทานเรื่องนี้ผู้น้อย ที่สำคัญได้แก่

ศิราพร ฐิตะฐาน ณ กลาง (2539) “สังข์ทอง : ความแตกต่างในการตีความโดยบุคคลต่างสถานภาพในครอบครัว” ใน**ท้องถิ่นนิทานและการละเล่น** ได้นำนิทานเรื่องสังข์ทองไปเป็นข้อมูลประกอบการศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลต่างสถานภาพในครอบครัวกับการตีความบทบาทของตัวละคร โดยนำไปใช้เป็นกรณีศึกษาในการเก็บข้อมูลภาคสนามที่จังหวัดสิงห์บุรี ผลการศึกษาพบว่า ผู้ฟังนิทานจะเปรียบเทียบตนเองกับตัวละครที่มีสถานภาพในครอบครัวเช่นเดียวกับตนเองและจะตีความพฤติกรรมตัวละครโดยใช้สถานภาพหรือบทบาทในครอบครัวที่ตนดำรงอยู่เป็นบรรทัดฐาน งานวิจัยนี้แสดงให้เห็นว่า นอกจากการศึกษานิทานในลักษณะของการวิเคราะห์ด้วยบทแล้วยังสามารถนำนิทานไปประยุกต์ใช้เป็นเครื่องมือในการศึกษาและทำความเข้าใจคนในสังคมได้

วัชรภรณ์ดิษฐปาน (2549) **แบบเรื่องนิทานสังข์ทอง การแพร่กระจายและความหลายหลาก** งานวิจัยนี้ได้รวบรวมนิทานของคนไทยท้องถิ่นต่าง ๆ ในประเทศไทย และนิทานของ

กลุ่มชนชาติไททั้งในและนอกประเทศไทยที่จัดเป็นนิทานในแบบเรื่องนิทานสังข์ทองนำมาศึกษาโครงสร้างของนิทานโดยใช้วิธีการศึกษานุภาคและแบบเรื่องร่วมกับทฤษฎีการศึกษาโครงสร้างของนิทานของวาเลดีมีร์พรอพพ์ (Vladimir Propp) ผู้วิจัยได้กำหนดองค์ประกอบของแบบเรื่องนิทานสังข์ทองขึ้นโดยประยุกต์วิธีการจากดัชนีแบบเรื่องนิทานพื้นบ้าน ของแอนทืออาร์น (AnttiAarne) และสตีธอมป์สัน (Stith Thompson) สรุปได้ว่า แบบเรื่องนิทานสังข์ทองจะต้องประกอบด้วยตอนต่าง ๆ ที่สำคัญ 4 ตอน คือ (I) กำเนิดคิดปกติ (II) ตัวเอกออกผจญภัย (III) ตัวเอกที่ซ่อนรูปพบคู่ครองและถูกพ่อตาทดสอบ (IV) การเผยแพร่และการยอมรับนอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้ศึกษาลักษณะการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในการแต่งเรื่องของนิทานและนิทานเรื่องใหม่ที่เกิดขึ้นในการแต่งเรื่องของนิทานในแบบเรื่องสังข์ทอง แสดงให้เห็นว่านิทานเรื่องสังข์ทองเป็นนิทานที่มีความแพร่หลายมาก และการแพร่หลายของเรื่องสังข์ทองนี้ ก็ทำให้เกิดสำนวนท้องถิ่นอีกมากมาย

ราตรี ผลาภิรมย์ (2520) **การศึกษาเชิงวิเคราะห์ เรื่องสังข์ทอง** ได้รวบรวมนิทานเรื่องสังข์ทอง ทั้งมุขปาฐะและลายลักษณ์จากถิ่นต่าง ๆ มาศึกษาวิเคราะห์ในเชิงวรรณกรรมและสังคมวัฒนธรรม งานวิจัยนี้แม้จะดำเนินการผ่านมาเป็นระยะเวลานานแล้ว แต่นับว่ามีความสำคัญยิ่งเพราะผู้วิจัยได้เปิดประเด็นสำคัญในการสันนิษฐานถึงที่มาของเรื่องสังข์ทองไว่ว่าน่าจะได้เค้ามาจากนิทานพื้นบ้านของแคว้นเบงกอลของอินเดีย เรื่อง ท้าววิกรมชาติเคยเลือกคู่

อย่างไรก็ตาม มีข้อสังเกตว่า นิทานของอินเดียเรื่อง ท้าววิกรมชาติเคยเลือกคู่ ที่เป็นข้อสันนิษฐานของราตรี ผลาภิรมย์ว่าเป็นที่มาของเรื่องสังข์ทองของไทยนั้น มีส่วนที่คล้ายคลึงกับนิทานเรื่องสังข์ทองในตอนที่พระสังข์ซ่อนตัวครั้งที่สอง คือ ซ่อนตัวในรูปเงาะ แล้วจึงไปปรากฏตัวให้นางรจนาเลือกคู่ จนถึงการถูกทดสอบ และการลงโทษ 6 ขေ เท่านั้น ไม่มีส่วนใดที่คล้ายกับตอนกำเนิดพระสังข์ที่พระสังข์นั้นซ่อนตัวอยู่ในหอยสังข์เลย

ทั้งนี้ นักวิชาการวรรณคดีส่วนใหญ่มักเชื่อกันว่าสังข์ทองเป็นนิทานพื้นบ้านของไทยเท่านั้นแม้จะปรากฏร่องรอยในวิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี ว่า “บางข้อมูลสันนิษฐานว่า สังข์ทองนั้นได้รับอิทธิพลมาจากนิทานพื้นบ้านของชาว ที่มีเนื้อเรื่องคล้ายกัน” (“สังข์ทอง” ใน **วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี**, 2559) แต่ก็ยังไม่มึนักวิชาการผู้ใดขยายความในประเด็นนี้ หลังจากงานวิจัยของราตรี ผลาภิรมย์ (2520) ก็ไม่ปรากฏว่ามีผู้ใดศึกษาถึงที่มาของเรื่องสังข์ทองต่อไปอีก แม้ในงานของวัชรภรณ์ดิษฐปาน (2549) ซึ่งได้รวบรวมนิทานสังข์ทองสำนวนต่าง ๆ ไว้มากที่สุดอันแสดงให้เห็นถึงความแพร่หลายของนิทานเรื่องสังข์ทองก็ไม่ได้อภิปรายถึงประเด็นนี้อาจเป็นเพราะว่า นักวิชาการส่วนใหญ่

ถือเอาข้อมูลจากสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ตามที่ได้ทรงอธิบายไว้ในคำนำของ **บทละครนอกกรม 6 เรื่อง พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย** (2506, หน้า ก-ข) ที่ว่านิทานเรื่องสังข์ทองมีที่มาจาก “สุวรรณสังข์ชาดก” ในคัมภีร์ปัญญาสาตก เป็นข้อยุติในการสืบสาวหาที่มาของเรื่องสังข์ทองต่อไป

จากคำนำในหนังสือ **ปัญญาสาตก** ฉบับหอสมุดแห่งชาติ (2549 ก, หน้าคำนำ) ได้ระบุชัดเจนว่า **ปัญญาสาตก** เป็นวรรณคดีพุทธศาสนาที่แต่งขึ้นในระหว่าง พ.ศ. 2000-2200 โดยพระเถระนักปราชญ์ชาวเขียงใหม่ได้รวบรวมเอานิทานพื้นบ้านที่แพร่หลายอยู่ในขณะนั้น มารวบรวมเป็นชาดกเลียนแบบนิบาตชาดกหรือวรรณคดีชาดกที่พระสงฆ์ชาวลังกาเป็นผู้ประพันธ์ โดยได้เขียนไว้เป็นภาษาบาลี มีทั้งคำประพันธ์ที่เป็นร้อยแก้วและบทกาพย์หรือบทร่ายกรอรวมทั้งสิ้น 50 เรื่อง แม้ต่อมา นิยะดา เหล่าสุนทร (2538) จะได้แสดงทัศนะที่ต่างออกไปว่า ปัญญาสาตกนั้นน่าจะแต่งก่อนปีพุทธศักราช 1808 และผู้แต่งอาจจะเป็นชาวศรีอยุธยาหรือชาวเขียงใหม่ (ดูรายละเอียดใน นิยะดา เหล่าสุนทร, 2538, หน้า 39-40) แต่ก็มีได้แย้งในประเด็นเรื่องข้อมูลในการแต่งที่เป็นการรวบรวมมาจากนิทานพื้นบ้าน ทั้งยังได้ระบุชัดในการวิเคราะห์ที่มาของชาดกเรื่องต่าง ๆ ในปัญญาสาตกว่า สุวรรณสังข์ชาดก เป็นชาดกที่มีที่มาจากนิทานพื้นเมือง (นิยะดา เหล่าสุนทร, 2538, หน้า 114)

สติธอมป์สัน (Stith Thompson, 1885) **Motif-Index of Folk-Literature** ได้กล่าวถึงอนุภาคการแปลงร่างจากคนเป็นหอยโข่งหรือหอยทาก (D.198 Transformation: man to snail, p.26) และ อนุภาคการแปลงร่างจากหอยโข่งหรือหอยทากเป็นคน (D398 Transformation: snail to person, p.35) โดยระบุว่าจะพบอนุภาคเหล่านี้ได้ในนิทานพื้นบ้านของอินเดีย เกาหลีและจีน

อรอุษา สุวรรณประเทศ (Onusa Suwanpratest, 2014) **Hiding in the Shell: a Comparative Study of Thai Folktales “Sang Thong” (The Golden Conch) and Similar Folktales in Asia** ได้ศึกษาเปรียบเทียบนิทานเรื่องสังข์ทองของไทยกับนิทานเรื่องอื่น ๆ ในภูมิภาคเอเชียที่มีอนุภาคการซ่อนตัวในเปลือกหอยคล้ายคลึงกันพบว่า มีนิทานที่มีอนุภาคตัวเอกซ่อนตัวในเปลือกหอยคล้ายกับสังข์ทองของไทยอีกหลายเรื่อง พบได้ในประเทศพม่า กัมพูชา มาเลเซีย อินโดนีเซีย จีน และเกาหลี และที่น่าสนใจคือ ตัวละครเอกที่ซ่อนตัวอยู่ในเปลือกหอยของนิทานหลายชาตินั้นเป็นผู้หญิง งานวิจัยนี้แม้จะเป็นเพียงการสำรวจนิทานและคัดเลือกเฉพาะนิทานสำนวนที่มีการแปลเป็นภาษาอังกฤษแล้วมาศึกษาเปรียบเทียบกันในเชิงองค์ประกอบวรรณกรรมเพื่อให้เห็นถึงส่วนที่เหมือนกันและ

ส่วนที่แตกต่างกันในภาพกว้างเท่านั้นแต่ก็นับว่าเป็นการขยายขอบเขตของการศึกษานิทานเรื่องสังข์ทองออกไป ทำให้ทราบว่านิทานทำนองเดียวกับเรื่องสังข์ทองมิได้มีอยู่เฉพาะในนิทานพื้นบ้านของไทยและกลุ่มชาติพันธุ์ไทเท่านั้น ทั้งยังสอดคล้องกับที่สติธอมป์สัน (1885) แนะนำไว้ว่า จะพบนิทานที่มีอนุภาคการแปลงร่างจากคนเป็นหอยทากหรือหอยโข่ง และอนุภาคการแปลงร่างจากหอยทากหรือหอยโข่งเป็นคนได้ในนิทานพื้นบ้านของเกาหลีและจีน เป็นการจุดประกายให้นำข้อมูลมาพิจารณาศึกษาต่อไปว่า มีความเป็นไปได้หรือไม่ว่านิทานพื้นบ้านของประเทศต่าง ๆ เหล่านี้ อาจจะเป็นต้นเค้าของนิทานเรื่องสังข์ทองในตอนต้นที่ตัวละครเอกซ่อนตัวอยู่ในหอยสังข์ก็เป็นได้ และหากเป็นดังนั้นก็น่าสนใจศึกษาต่อไปว่า การรับเอาเรื่องจากนิทานต้นเค้ามานั้นมีลักษณะของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในการแต่งเรื่องของนิทานหรือไม่อย่างไร ซึ่งผลการศึกษาที่ได้ นอกจากจะเป็นการขยายองค์ความรู้เกี่ยวกับนิทานพื้นบ้านของไทยและทำให้มองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างนิทานที่มีความคล้ายคลึงกันในพื้นที่ต่าง ๆ แล้ว ยังอาจเชื่อมโยงไปสู่การทำ ความเข้าใจกลุ่มคนผู้เป็นเจ้าของนิทานด้วย

วัตถุประสงค์การวิจัย (Objectives)

1. เพื่อสืบสันนิษฐานนิทานที่เป็นต้นเค้าของนิทานเรื่องสังข์ทองของไทย
2. เพื่อศึกษาลักษณะของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการแต่งเรื่องของนิทาน

วิธีดำเนินการวิจัย (Methodology)

1. รวบรวมนิทานที่มีความคล้ายคลึงกับนิทานเรื่องสังข์ทองจากเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องและแหล่งข้อมูลออนไลน์
2. นำนิทานที่ได้จากการรวบรวมมาวิเคราะห์โดยกระบวนการศึกษาเปรียบเทียบ (Comparative Study) กับนิทานเรื่องสังข์ทองในด้านชื่อเรื่อง ที่มา ตัวละคร โครงเรื่องและเนื้อเรื่อง เพื่อพิจารณาสันนิษฐานนิทานที่เป็นต้นเค้าของนิทานเรื่องสังข์ทองและวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างนิทานเรื่องสังข์ทองกับนิทานที่สันนิษฐานว่าเป็นต้นเค้าเพื่อศึกษาลักษณะของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการแต่งเรื่องของนิทาน ภายใตกรอบแนวคิดเรื่องการแพร่กระจายและการแต่งเรื่องของนิทาน (Folktales Diffusion Theory) โดยมีเกณฑ์ในการเลือกข้อมูลเพื่อกำหนดขอบเขตการศึกษาดังนี้

1) นิทานสังข์ทองของไทยเลือกศึกษาจาก “สังข์ทอง” ฉบับพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ซึ่งเป็นฉบับที่แพร่หลายที่สุด

2) นิทานที่มีความคล้ายคลึงกับนิทานเรื่องสังข์ทองของประเทศอื่น ใช้ข้อมูลหลักจากงานวิจัยเรื่อง การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องสังข์ทอง (ราตรี ผลาภิรมย์, 2520) และงานวิจัยเรื่อง Hiding in the Shell: a Comparative Study of Thai Folktale “Sang Thong” (The Golden Conch) and Similar Folktales in Asia. (Onusa Suwanpratest, 2014) ประกอบกับข้อมูลอื่นที่สามารถรวบรวมได้เพิ่มเติม

3. นำเสนอผลการศึกษาด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

ผลการวิจัย (Findings)

1. การสันนิษฐานนิทานที่เป็นต้นเค้าของนิทานเรื่องสังข์ทอง

1.1 ข้อสันนิษฐานที่มาของเรื่องสังข์ทองตอนพระสังข์ซ่อนตัวในหอยสังข์

ในการศึกษารวบรวมนิทานที่มีความคล้ายคลึงกับนิทานเรื่องสังข์ทองของประเทศอื่นตามขอบเขตการศึกษาที่กำหนดไว้ นั้นผู้วิจัยใช้ข้อมูลจากงานวิจัยเรื่อง “Hiding in the Shell : a Comparative Study of Thai Folktale “Sang Thong” (The Golden Conch) and Similar Folktales in Asia.” (Onusa Suwanpratest, 2014) ซึ่งในงานวิจัยดังกล่าวสำรวจพบนิทานในภูมิภาคเอเชียที่มีอนุภาคการซ่อนตัวในเปลือกหอยคล้ายกับเรื่องสังข์ทองของไทย จำนวนที่มีการแปลเป็นภาษาอังกฤษแล้ว จำนวน 4 เรื่อง จาก 4 ประเทศ ได้แก่

1) นิทานพม่าเรื่อง **The Snail rince** (Soe Marlar Lwin, 2010, pp.157-158.)

2) นิทานอินโดนีเซียเรื่อง **Golden Snail Keong Emas** (KeongEmas, 2014, pp.1-2)

3) นิทานจีนเรื่อง **River Snail Girl** (Howard Giskin, 1997, pp.62-64)

4) นิทานเกาหลีเรื่อง **The Snail Lady** (Suzanne Crowder Han, 2011, pp.104-107) ซึ่งนิทานเรื่องนี้มีการแปลเป็นภาษาไทยแล้ว โดย เกสร เจริญรักษ์ มีชื่อเรื่องว่า “เจ้าหญิงหอยทาก” รวมพิมพ์อยู่ในหนังสือ **นิทานพื้นบ้านและเทพนิยายเกาหลี** (ชูชาน คราวเดอร์ฮัน, ม.ป.ป.) ซึ่งแปลจากหนังสือ **Korean Folk & Fairy Tales** ของ Suzanne Crowder Han เล่มเดียวกันนี้เอง

สำหรับนิทานอินโดนีเซียเรื่อง **Golden Snail (Keong Emas)** ผู้วิจัยสืบค้นจนได้ต้นฉบับภาษาอังกฤษมาจากประเทศอินโดนีเซีย เป็นนิทานเรื่องหนึ่งที่รวมอยู่ในหนังสือ **Kumpulan Cerita Rakyat: The Most Popular Indonesian Folk Tales** (Ali Muakhir, 2013) พิมพ์เป็นสอง

ภาษาคู่กันระหว่างภาษาอินโดนีเซียและภาษาอังกฤษ ซึ่งเป็นสำนวนที่แตกต่างจากในงานวิจัยของ Onusa Suwanpratest (2014) ผู้วิจัยจึงจะได้นำสำนวนดังกล่าวมาพิจารณาเพิ่มเติมด้วย นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังสืบพบว่า มีนิทานกัมพูชา มีชื่อว่า “ขยองสังข์” จัดเป็นวรรณกรรมประเภทแปลง [อ่านว่า ละ-แบง] หรือบทร้อยกรอง เนื้อเรื่องแต่งขึ้นจากปัญญาสชาดกซึ่งสันนิษฐานว่าได้รับอิทธิพลจากไทย (บัญญัติสาลี, 2551, หน้า 12-13) ข้อสันนิษฐานนี้ ตรงกับทัศนะของ ศานติ ภักดีคำ ผู้แต่งหนังสือ **ศาสตร์และศิลป์ วัฒนธรรมทางวรรณศิลป์ พัฒนาการ และความสัมพันธ์กับวัฒนธรรมเขมร** ที่ได้แสดงทัศนะไว้ในงานเปิดตัวหนังสือเล่มนี้ ซึ่งจัดโดยสมาคมมิตรภาพไทย-กัมพูชา ณ กระทรวงการต่างประเทศ เมื่อวันที่ 20 กันยายน 2554 ว่า “‘ศาสตร์และศิลป์’ มีลักษณะคล้ายกับกลอนสวดของไทย ใช้ในการแต่งวรรณกรรมเพื่อความเพลิดเพลินและสอดแทรกคำสอนในพระพุทธศาสนา...มีหลายเรื่องแปลจากวรรณกรรมไทย เช่น เรื่องขยองสังข์ หรือพระสังข์ทอง พระสุธน กุมารหรือพระสุธน มโนราห์ เนกาเกยหรือนางงากกี เป็นต้น” (คมชัดลึกออนไลน์, 20 กันยายน 2554) เมื่อเป็นดังนี้ ในการศึกษาเปรียบเทียบ เพื่อพิจารณาสันนิษฐานนิทานที่เป็นต้นเค้าของนิทานเรื่องสังข์ทองจึงจะใช้นิทานเพียง 4 เรื่องข้างต้นโดยไม่นำเรื่องขยองสังข์ของกัมพูชามาพิจารณา เนื่องจากมีข้อมูลระบุชัดว่าได้รับอิทธิพลไปจากสังข์ทองของไทย

จากการศึกษาเปรียบเทียบนิทานสำนวนต่าง ๆ ที่รวบรวมได้ในกลุ่มนี้ทั้ง 4 เรื่องกับนิทานเรื่องสังข์ทองของไทยในด้านชื่อเรื่อง ที่มา ตัวละคร โครงเรื่องและเนื้อเรื่องพบว่า นิทานทุกเรื่องตั้งชื่อตามอนุภาคเด่นที่ปรากฏในเรื่อง ได้แก่การซ่อนตัวในเปลือกหอย ทั้งนี้มีข้อสังเกตที่น่าสนใจว่าในขณะที่สังข์ทองของไทยเป็นหอยสังข์ นิทานเรื่องอื่นที่เหลืกลับเป็น “Snail” เหมือนกันหมด ซึ่งคำว่า Snail นี้ หมายถึง “สัตว์ในกลุ่มไฟลัมมอลลัสกา ชั้นแกสโทรโพดา คือ หอยฝาเดียวที่เคลื่อนที่ได้ช้า มีเปลือกที่มีลักษณะขดเป็นวง ได้ต้องมีเท้าเป็นกล้ามเนื้อใช้ในการเคลื่อนที่” (Webster’s College Dictionary, 2001, p.1159) ดังนั้นคำว่า Snail ในภาษาอังกฤษจึงเป็นคำกว้างที่ใช้หมายถึงหอยฝาเดียวชนิดต่าง ๆ เช่น หอยทาก หอยโข่ง หรือ หอยขม เป็นต้น อย่างไรก็ตาม เมื่อศึกษาลงไปในรายละเอียดพบว่าคำว่า Snail ในนิทานของประเทศต่าง ๆ มีรายละเอียดที่แตกต่างกัน กล่าวคือ นิทานอินโดนีเซียเรื่อง “KeongEmas” เป็นหอยโข่งทองคำ คำว่า “Keong” ก็คือ [หอย] โข่ง ส่วน “Emas” เป็นคำเดียวกับ “มาศ” แปลว่าทอง ดังนั้น คำว่า “KeongEmas” จึงหมายถึง หอยโข่งทองคำ ส่วนในนิทานจีนนั้น River Snail คือ Pond Snail หมายถึง หอยขม ตรงกับคำภาษาจีน คือ เลียนหลัว (Tianluo, 田螺) (Fred Lobb, 2008,

p.1) และในนิทานเกาหลีนั้น ในสำนวนแปลเป็นภาษาไทย คือ หอยทาก ตรงกับภาษาเกาหลี คือ อูรอง กักซี (UreongGaksi, 우렁각시) (ปาร์ค เกียง อิน, 2549, หน้า 4) ส่วนคำว่า Snail ของพม่าก็ยังไม่มีข้อมูลระบุชัดในขณะนี้

ในด้านที่มาของเรื่อง จากการศึกษาพบว่า ต้นฉบับลายลักษณ์ที่รวบรวมได้ส่วนใหญ่บันทึกมาจากสำนวนมุขปาฐะของนิทานพื้นบ้าน แต่เรื่องสังข์ทองของไทยสังข์ทองมีที่มาจาก **สุวรรณสังข์ชาดก** ใน **ปัญญาสาตก** จึงเป็นนิทานพื้นบ้านที่มีความพิเศษกว่าเรื่องอื่น คือ เป็นนิทานพื้นบ้านที่ถูกยกระดับให้เป็นนิทานชาดก

การศึกษาเปรียบเทียบด้านตัวละคร พบว่า ตัวละครเอกที่ซ่อนตัวในเปลือกหอยในนิทานกลุ่มนี้ส่วนใหญ่ ได้แก่ นิทานของประเทศอินโดนีเซีย จีน และเกาหลี ตัวละครเอกจะเป็นเพศหญิง อยู่ในวัยสาว มีเพียงนิทานของไทยและพม่าที่ตัวละครที่ซ่อนตัวในเปลือกหอยเป็นเพศชาย อยู่ในวัยเด็ก ทั้งนี้ยังพบว่าสถานภาพของตัวละครที่ซ่อนตัวอยู่ในเปลือกหอยนั้นจะมีสถานภาพสูงส่งเป็นเจ้าของหญิงเจ้าของ ยกเว้นในนิทานเรื่อง **River Snail Girl** ของประเทศจีนที่ในต้นฉบับที่ใช้ศึกษาไม่ได้ระบุสถานภาพของตัวละครที่ซ่อนตัวในเปลือกหอยไว้อย่างชัดเจน

ในด้านโครงเรื่องและเนื้อเรื่อง พบว่าถึงแม้รายละเอียดของเนื้อเรื่องของนิทานในกลุ่มนี้แต่ละเรื่องจะแตกต่างกันออกไปบ้าง แต่ทุกเรื่องจะมีโครงเรื่องหลักเหมือนกัน โดยมีอนุภาคหลักที่สำคัญ คือ การซ่อนตัวในเปลือกหอย และการออกจากเปลือกหอยมาช่วยทำงานบ้านและหุงหาอาหาร การเปิดผนึกและการยอมรับ ตัวละครเอกในเรื่องของนิทานกลุ่มนี้จะซ่อนตัวอยู่ในเปลือกหอย แล้วจะแอบออกจากเปลือกหอยมาเพื่อช่วยทำงานบ้านและหุงหาอาหารเป็นการตอบแทนบุญคุณของตัวละครที่เป็นผู้ให้ที่พักพิง โดยจะแอบออกมาตอนที่ตัวละครที่เป็นผู้ให้ที่พักพิงออกไปทำงานนอกบ้านเมื่อตัวละครที่เป็นผู้ให้ที่พักพิงกลับบ้านก็จะพบกับความประหลาดใจที่ได้เห็นบ้านสะอาดและมีอาหารพร้อมรับประทานวางอยู่บนโต๊ะ เป็นเช่นนี้อยู่หลายวัน ตัวละครที่เป็นผู้ให้ที่พักพิงก็เกิดความสงสัยมากขึ้น จึงทำให้ออกจากบ้านไปทำงานตามปกติแต่ย้อนกลับมาแอบดูจึงรู้ความจริง เมื่อรู้ความจริงแล้วก็ทำลายเปลือกหอยเพื่อไม่ให้ตัวละครเอกกลับไปซ่อนตัวในเปลือกหอยได้อีก อย่างไรก็ตามนิทานพม่าเป็นเรื่องเดียวในนิทานกลุ่มนี้ที่ไม่ปรากฏว่าตัวละครเอกออกจากเปลือกหอยมาทำงานบ้าน แต่จากการพิจารณาโครงเรื่องและอนุภาคสำคัญอื่น ก็จะได้เห็นว่าจะเป็นนิทานเรื่องเดียวกันต่างสำนวนที่เนื้อเรื่องขาดตอนไปบางส่วนจากการแตกเรื่องของนิทานซึ่งผู้วิจัยเห็นว่ามีความเป็นไปได้ที่นิทานเรื่อง **The Snail Prince** ของพม่านี้อาจจะ

ได้รับอิทธิพลจากเรื่องสังข์ทองของไทย

จากการศึกษาเปรียบเทียบนิทานที่มีความคล้ายคลึงกับสังข์ทองข้างต้นในด้านชื่อเรื่อง ที่มา ตัวละคร โครงเรื่อง และเนื้อเรื่อง พบว่า มีข้อสังเกตที่น่าสนใจ คือ นิทานส่วนใหญ่ ตัวละครเอกจะซ่อนตัวใน “snail” คือ หอยขม หอยโข่ง หรือหอยทาก มีสังข์ทองเพียงเรื่องเดียวที่ตัวละครเอกซ่อนตัวในหอยสังข์ นอกจากนี้ ตัวละครเอกในนิทานกลุ่มนี้ส่วนใหญ่เป็นผู้หญิง และจะออกจากเปลือกหอยมาเพื่อช่วยทำงานบ้านและหุงหาอาหารเพื่อเป็นการตอบแทนผู้มีพระคุณ ซึ่งหน้าที่ในการทำงานบ้านและหุงหาอาหารนี้เป็นบทบาทหน้าที่ของผู้หญิง จึงมีเค้าที่น่าจะสันนิษฐานได้ว่า นิทานเรื่องสังข์ทองของไทยน่าจะได้รับการเล่าเรื่องมาจากนิทานในกลุ่มนี้และได้มีการปรับเปลี่ยนเนื้อเรื่องบางประการไปตามลักษณะการแตกเรื่องของนิทาน ซึ่งเมื่อพิจารณาในบริบทของประวัติศาสตร์และภูมิศาสตร์ประกอบด้วยแล้ว ผู้วิจัยมีความเห็นว่า นิทานสังข์ทองของไทยน่าจะได้รับการอิทธิพลมาจากนิทานเรื่อง **River Snail Girl** ของจีนซึ่งเป็นนิทานที่เล่าแพร่กระจายอยู่ในประเทศจีนตอนใต้ และคงแพร่กระจายมาถึงบริเวณภาคเหนือของประเทศไทยด้วย นิทานเรื่องนี้เองคงจะเป็นต้นเค้าให้ผู้แต่งปัญญาสาตกได้นำมาดัดแปลงเป็นเรื่องสุวรรณสังข์ชาดกและกลายเป็นเรื่องสังข์ทองต่อมา

1.2 ข้อสันนิษฐานที่มาของเรื่องสังข์ทองตอน พระสังข์ซ่อนตัวในรูปเงาะ

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า มีงานวิจัยที่ได้ศึกษาค้นคว้าและสันนิษฐานที่มาของเรื่องสังข์ทองแล้ว ได้แก่ งานวิจัยเรื่อง **การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องสังข์ทอง** ของ ราตรี ผลาภิรมย์ (2520) ในงานวิจัยดังกล่าว ผู้วิจัยได้สันนิษฐานว่า นิทานเรื่องสังข์ทองนั้นมีที่มาจากนิทานเบงกอลของอินเดีย เรื่อง “ท้าววิกรมาทิตย์เลือกคู่” เก็บความจาก **นิยายเบงกาลี** (เสฐียรโกเศศ นาคะประทีป, 2499, หน้า 77-96) ซึ่งเสฐียรโกเศศ นาคะประทีป แปลจาก **Bengali household tales** สรุปลงความได้ดังนี้ (ราตรี ผลาภิรมย์, 2520, หน้า 144-146)

ท้าววิกรมาทิตย์ มักปลอมพระองค์ตรวจเมืองต่าง ๆ เพื่อทรงทราบทุกซอกซอกของพลเมือง ครั้งหนึ่งปลอมเป็นคนบ่าพิการ เสด็จไปประทับที่เทวาลัยเมืองหนึ่งซึ่งมีรูปเจ้าแม่กาลีอยู่ด้วย ครั้นพอเที่ยงคืน พระธิดาของกษัตริย์เมืองนี้พร้อมด้วยธิดาของประธานมนตรี ธิดาหัวหน้าตำรวจ และธิดาหัวหน้าพามิช พากันมาบูชาเจ้าแม่กาลีในเทวาลัย ก็พบคนบ่าพิการขวางทางอยู่ ขอให้หลักทางให้ คนบ่าพิการนั้นก็นอนเฉยและบอกให้ข้ามไป ทุกคนข้ามไปยกเว้นพระธิดาไม่ยอมข้าม เอ่ยปากขอทางถึง 2-3 ครั้ง

คนบำเพ็ญการจึงให้พระธิดาให้สัญญา 3 ครั้ง เมื่อยอมรับแล้วบอกให้นางเลือกเป็นคู่แต่งงาน นางยอมรับและบอกให้เข้าไปในที่ประชุมกันในวันรุ่งขึ้น พอรุ่งเช้าเจ้าเมืองและโอรสประเทศต่าง ๆ มาประชุมจะให้พระธิดาเลือกเป็นคู่ พ่อได้ฤกษ์ พระธิดาก็เสด็จออกตรงไปล้างเท้าคนบำเพ็ญการด้วยน้ำในหม้อน้ำสวมพวงมาลัยที่คอ เอากระแจะจันทน์เจิมที่หน้าผากเป็นการเลือกเป็นคู่ครอง เจ้าชายต่างแสดงความโกรธแค้นเลยกลับไปเสียเฉย ๆ พระบิดาจึงตรัสคำว่าและไล่ไปอยู่ที่กระท่อมนอกวัง นางก็ปรนนิบัติสามีเป็นอย่างดี เป็นที่พอใจของชายบำเพ็ญการ (ปลอม) ยิ่งนัก

พอถึงเวลาที่จะจัดพิธีบ่อนข้าวโอรสองค์เล็กของพระบิดาของพระธิดา บรรดาภักษาคอื่น ๆ ของพระธิดาองค์อื่น ๆ ต่างก็เสด็จมาพร้อมกัน และพระโอรสทั้งหลายทรงจัดให้มีการล่าเนื้อในงานนี้ด้วย ชายบำเพ็ญการรู้เข้าก็ให้พระธิดาไปขอม้ามาให้ พระธิดาไปทูลขอพระมารดา พระมารดาทูลพระบิดาต่อเลยได้ม้าแก่จอมโซเดินโขยกเขยกมาตัวหนึ่ง รุ่งเช้าชายบำเพ็ญการก็ขี่ม้าเข้าป่า พอลับตาพระธิดา ม้าจอมก็กลายร่างเป็นปักษีราช (ม้าวิเศษรู้จักพูดภาษามนุษย์) พอขี่ม้าถึงกลางป่าใหญ่ลงจากหลังม้าระลึกถึงเวตาล เวตาลมาแล้วก็ให้นิมิตปราสาทขึ้นและต้อนรับให้มาอยู่บริเวณปราสาทให้หมดเวตาลทำเสร็จในพริบตา ท้าววิกรมทิตยก็กลับร่างเป็นกษัตริย์ตามเดิม พวกเวตาลแปลงร่างเป็นผู้เฝ้าปราสาท

ฝ่ายโอรสและเขยพระเจ้าแผ่นดินล่าเนื้อไม่ได้เลย เหนื่อยและหิวมาก จะกลับตัวเปล่าไม่ได้เนื้อก็ขายหน้า คิดรวนเรอยู่ พอได้เห็นปราสาทในป่าก็พากันเข้าไปใกล้ เห็นเนื้อมากมาย จึงให้คนเฝ้าไปบอกเจ้าของเนื้อว่าขอซื้อสัก 2-3 ตัว คนเฝ้าไปทูลท้าววิกรมทิตย ท้าววิกรมทิตยขอเอาฝักมอระกู่ร้อน ๆ านาหลังทุก ๆ คน ถ้ายอมจึงจะให้เนื้อ เจ้าชายต่างต้องจ่ายยอม จึงได้อเนื้อไปคนละตัว

ท้าววิกรมทิตยให้เวตาลบันดาลให้ปราสาทหาย แล้วขึ้นม้ากลับ ใกล้จะถึงกระท่อมก็กลายร่างเป็นชายบำเพ็ญการ ม้าปักษีราชกลายเป็นม้าโซตามเดิม พระธิดาออกมาต้อนรับและช่วยพุงสามสีลงจากม้าจัดอาหารเลี้ยง พอสามีเข้าห้องนอน พระธิดาก็กันแสงอยู่นอกห้อง สามีถามถึงสาเหตุ นางบอกให้ทราบว่ามีสิ่งของอะไรไปให้น้องชายคนเล็กใน

การเข้าพิธีบ่อนข้าวเป็นครั้งแรกในวันรุ่งขึ้น สามีปลอมโยนว่านางซื้อสัตว์จะต้องการอะไรคงได้สมประสงค์แน่ แล้วปลอมให้นางนอน พอนางหลับพระองค์ก็ลุกขึ้นระลึกถึงเวตาล พอมาแล้วก็ให้ไปเอาเครื่องแต่งกายมีค่ามา 1 สำหรับ ผ้าอย่างดี 1 ผืนกับทับทิม 2 ชาติ เวตาลนำมาให้แล้ว ขณะกำลังตรัสให้เวตาลกลับไป พอติพระธิดาตื่นขึ้นได้ยินเสียงคนพูดกัน ลูกมาดู ท้าววิกรมทิตยตกใจหีบรูปปลอมซึ่งวางไว้สวมไม่ทัน นางจึงตรงเข้าจับมือถามว่าเป็นใครแปลงปลอมมา แล้วแยงรูปปลอมโยนไฟเสีย ท้าววิกรมทิตยบอกความจริง นางจึงทูลขอโทษที่ได้ล่วงเกินไปบ้าง ท้าววิกรมทิตยว่านางเป็นคนดีแสดที่ไม่วิ่งเกียดพระองค์ พระองค์ควรจะชอบใจมากกว่า พระธิดาเห็นกองทัพทิมก็ถามว่าอะไร พระองค์บอกว่า หามาให้เป็นของขวัญน้องของนาง นางดีใจมาก รุ่งขึ้นก็แต่งเครื่องทรงที่พระสวามีประทาน แล้วหีบถาดทับทิมตรงเข้าไปในพระราชมัง ทำขวัญน้องแล้วเลยไปเฝ้าพระมารดา ทูลข่าวว่าสามีคือท้าววิกรมทิตย พระมารดาจึงไปทูลสามี พระบิดาก็ตกพระทัยที่เคยล่วงเกินมาก่อน ไม่ทราบว่าจะได้รับโทษอย่างไร

ฝ่ายท้าววิกรมทิตยให้เวตาลจัดหาคนหาหมาม้า รถ คน แล้วเสด็จสู่พระราชมัง พระบิดาของพระชายาออกมาต้อนรับและทูลขออภัยโทษ ท้าววิกรมทิตยว่าไม่เป็นไร และบอกว่าที่ม้าเฝ้าวันนี้จะมาตามหา พวกคนใช้ซึ่งได้ทำเครื่องหมายไว้ที่หลัง แล้วให้พวกเวตาลไปจับพวกมีเครื่องหมายหาสมา (รอยแผลที่ถูกนาบด้วยฝักมอระกู่ ถือว่าเป็นเครื่องหมายของทาสหรือผู้ร้าย) จึงได้ตัวโอรสและเขยของพระเจ้าแผ่นดินเมืองของพระชายา พระเจ้าแผ่นดินทูลขออภัยโทษให้โอรสและเขย ท้าววิกรมทิตยก็ยกโทษให้แล้วพาพระชายากลับสู่นครอุชเชยนี้

จะเห็นได้ว่า นิทานเรื่องสังข์ทองของไทย มีความคล้ายคลึงกับนิทานเรื่องท้าววิกรมทิตยเลือกคู่ ที่เห็นได้ชัดคือ ในตอนเลือกคู่ที่พระธิดาเลือกคู่โดยการคล้องพวงมาลัยให้ชายบำเพ็ญการซึ่งเป็นท้าววิกรมทิตยปลอมตัวมา คล้ายกับเรื่องสังข์ทองของไทยที่นางจรณาเสี่ยงพวงมาลัยเลือกพระสังข์ที่ซ่อนตัวอยู่ในรูปงาจะเป็นคู่ครอง นิทานทั้งสองเรื่องตัวละครเอกฝ่ายหญิงเลือกคู่ครองที่มีรูปลักษณะภายนอกดูดีแต่ใจไม่คู่ควรกับฐานะของตนทำให้เป็นที่ไม่พอใจแก่บิดา จึงถูกขับไล่ให้ไปอยู่ที่กระท่อมนอกวัง ประเพณีการเลือกคู่โดยให้ฝ่ายหญิงเป็นผู้เลือกฝ่ายชายนั้นไม่ปรากฏในประเพณีไทยแต่ดั้งเดิมมา จึงมีความเป็น

ไปได้ว่าไทยเราน่าจะรับเอาเค้าเรื่องตอนนี้มาจากนิทานของอินเดีย

นอกจากตอนเลือกคู่แล้วนิทานเรื่องสังข์ทองยังมีความคล้ายคลึงกับนิทานเรื่องท้าววิกรมาทิพย์เลือกคู่ในตอนที่ต้องออกไปหาเนื้อ และตอนที่ลงโทษพระโอรสและราชบุตรเขยของพระเจ้าแผ่นดิน ในเรื่องท้าววิกรมาทิพย์เลือกคู่ท้าววิกรมาทิพย์เอาฝักมอระกู่ร้อน ๆ نابหลังพระโอรสและราชบุตรเขยก่อนที่จะยอมให้เนื้อ คล้ายคลึงกับตอนที่พระสังข์ตัดหู 6 เขย นอกจากนี้ ในตอนที่ตัวละครเอกฝ่ายหญิงรู้ความจริงว่ามีชายรูปงามซ่อนตัวอยู่ในรูปลักษณะอันน่าเกลียดตัวละครเอกฝ่ายหญิงก็เผลอรูปร่างหน้าเกลียดนั้นทิ้งไป ดังเช่นรจนานางรูปเงาะ และพระธิดาเผลอรูปร่างหน้าพิการ

จากการศึกษา พบว่า ยังมีนิทานอินเดียอีกเรื่องหนึ่ง ที่มีเค้าว่าคล้ายคลึงกับเรื่องสังข์ทองตอนพระสังข์ซ่อนตัวในรูปเงาะ ดังที่ ขุนวิจิตรมาตรา (2512, หน้า 9-13) กล่าวถึงไว้สรุปความได้ว่า

มีพระเจ้าแผ่นดินองค์หนึ่ง มีโอรสเจ็ดองค์ องค์สุดท้ายชื่อรุทรสิงห์ พระบิดาให้ทั้งเจ็ดเสียดสรหาคู่ ถ้าใครไปตกที่หญิงใดก็ให้รับเอาหญิงนั้นเป็นชายา โอรสหกองค์เสียดสรได้สาวงามเหมือนกันทั้งหมด ยกเว้นองค์สุดท้ายคือ รุทรสิงห์ เสียดสรไปตกที่นางลิง จึงรับนางลิงนั้นเป็นชายาตามที่ได้ปฏิญาณไว้ พระบิดาเสียพระทัยไม่รู้จะทำอย่างไร จึงให้ไปปลุกกระท่อมอยู่นอกกรุง

ต่อมาพระเจ้าแผ่นดินทรงจะทดลองดูนางลิงว่าจะเป็นอย่างไรต่อไป จึงรับสั่งให้โอรสทั้งเจ็ดเข้าเฝ้า และรับสั่งว่าจะเสด็จไปเสวยที่วังของทุกคน ให้จัดการรับรองเลี้ยงดูให้ดีที่สุดเท่าที่จะทำได้ จะเสด็จทุกสัปดาห์ เริ่มแต่โอรสองค์ใหญ่เป็นลำดับไปรุทรสิงห์ทุกขใจไม่รู้จะทำอย่างไรเพราะชายาเป็นลิงไม่เห็นทางที่จะทำอะไรได้ แต่ปรากฏว่าชายาซึ่งเป็นลิงนั้นแท้จริงคือนางฟ้าปลอมตัวมา จึงสามารถเนรมิตกระท่อมให้กลายเป็นปราสาทที่งดงามมีอาหารอย่างวิเศษพร้อม เมื่อพระบิดารู้ว่าสะกั๊เล็กเป็นนางฟ้าก็ทรงโปรดปรานเป็นที่ยิ่ง ทำให้หกโอรสกับหกสะกั๊เล็กเกิดความอิจฉานองสะกั๊เล็กคิดหาหนทางจะกำจัดเสีย จึงยุให้รุทรสิงห์เผลอร่างลึงนั้นเสีย...

ความในนิทานเรื่องนี้ยังมีต่อไปอีกแต่จากเนื้อความเท่าที่ยกมาก็พอจะทำให้เห็นเค้าว่ามีความคล้ายคลึงกับเรื่องสังข์ทองของไทย แต่เรื่องกลับกัน กล่าวคือ สังข์ทองของไทยท้าวสามลมีธิดาเจ็ดองค์ นางรจนาคณสุดท้ายต้องเสียดสรมาลัย

ได้เจ้าเงาะเป็นคู่ ของอินเดียเป็นโอรสเจ็ดองค์ รุทรสิงห์เสียดสรหาคู่ได้ชายาเป็นนางลิง ในเรื่องสังข์ทองเกณฑ์ให้หาเนื้อหาลาของอินเดียให้จัดอาหารที่ดีที่สุดมารับรอง นางรจนานางเผลอรูปร่างส่วนรุทรสิงห์เผลอรูปลิง ซึ่งนับว่ามีความคล้ายคลึงกันอยู่ไม่น้อยทีเดียว

จากการศึกษาค้นคว้ายังพบว่า ในเรื่องสังข์ทองตอนท้าวสามลเกณฑ์ให้เขยทั้งเจ็ดแข่งกันหาเนื้อหาลานั้นพระสังข์มีคาถาวิเศษเรียกว่า “มนต์มหาจินดา” ซึ่งได้รับถ่ายทอดมาจากนางยักษ์พันธุรัตน์ ทำให้สามารถเรียกเนื้อเรียกปลาและเอาชนะหกเขยได้ โดยนางพันธุรัตน์ได้บอกกับพระสังข์ว่า

อันรูปเงาะไม้เท้าเกือกแก้ว

แม่ประสิทธิ์ให้แล้วตั้งปรารถนา

ยังมนต์บทหนึ่งของมารดา

ชื่อวามหาจินดามนต์

ถึงจะเรียกเตาปลาหมักชาติ

ฝูงสัตว์จับดูบาทในไพรสมณฑ

ครุฑาเทวัญชั้นบน

อ่านมนต์ขึ้นแล้วก็มาลัน

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2540, หน้า 86)

“มนต์มหาจินดา” นี้ ขุนวิจิตรมาตรา (2512, หน้า 208-209) กล่าวว่า มีอยู่ในเรื่อง “สัตินกับศพอาบยา” ของอียิปต์ ซึ่งตามเรื่องเล่าว่า “พระเวทที่เทพเจ้าธอธ (Thoth) เขียนไว้วันนั้น ใครร้ายบทแรกขึ้นก็จะมีอำนาจเหนือฟ้า ดิน ภูเขา น้ำ ตลอดจนพื้นพิภพโลก เข้าใจภาษาพูดของคนในท้องฟ้า ภาษาพูดของปลาในน้ำ ภาษาพูดของสัตว์จับดูบาทในป่าดงพงพี ตลอดจนสัตว์เลื้อยคลานต่าง ๆ หมด สามารถจะเรียกมาได้ มนต์บทต่อไป เป็นมนต์เปิดจักรวาล ใครร้ายขึ้นก็สามารถเห็นปลาได้น้ำ และเรียกมาได้หมด แม้อยู่ในอโมงค์มีดก็สามารรถเห็นพระอาทิตย์ พระจันทร์ ดวงดาว และทวยเทพตามจักราศี”

เมื่อพิจารณาตามข้อมูลนี้แล้วก็จะเห็นได้ว่า “มนต์มหาจินดา” ในสังข์ทอง ตรงกับพระเวทของเทพเจ้าธอธอย่างน่าแปลกประหลาดที่สุด ทั้งนี้ ตอนที่นางพันธุรัตน์ถ่ายทอดมนต์มหาจินดาให้พระสังข์ นางได้เขียนมนต์ไว้ที่แผ่นผาพระสังข์ต้องเดินอ่านเดินท่องอยู่นานจนจำได้ คล้ายกับที่สัติน (Satni) กับเนโนเฟอร์เคปตาห์ (Nenofekerptah) เดินอ่านอักษรจารึกที่ฝาผนังโบสถ์วิหารซึ่งเป็นหิน (ขุนวิจิตรมาตรา, 2512, หน้า 209)

ดังนั้น จะเห็นได้ว่านอกจากสังข์ทองของไทยจะมีเค้าเรื่องมาจากนิทานอินเดียแล้ว ยังน่าจะได้รับเค้าเรื่องมาจากเรื่องของอียิปต์ด้วยเช่นกัน

2. การปรับเปลี่ยนที่เกิดขึ้นในการแต่งเรื่องของนิทาน

จากข้อสันนิษฐานในผลการวิจัยในข้อที่ 1 ดังกล่าวข้างต้น พบว่าในการรับเรื่องราวจากนิทานที่เป็นต้นเค้ามาของนิทานสังข์ทองนั้น จะคงไว้ซึ่งอนุภาคเด่นทั้งหมด ได้แก่ การซ่อนตัวในรูปลักษณะประหลาด การออกจากที่ซ่อนมาแสดงความสามารถพิเศษ การเปิดเผยร่างและการยอมรับ และด้วยความที่มีต้นเค้าโครงเรื่องหลักมาจากทั้งนิทานพื้นบ้านของจีนและอินเดียทำให้นิทานเรื่องสังข์ทองของไทยมีการซ่อนตัวถึง 2 ครั้ง อย่างไรก็ตาม ในการรับเรื่องมาจากนิทานต้นเค้านี้ จากการศึกษาพบว่า นิทานเรื่องสังข์ทองมีการปรับเปลี่ยนเนื้อเรื่องไปตามลักษณะของการแต่งเรื่องของนิทานที่สำคัญได้แก่

2.1 การปรับเปลี่ยนตัวละครเอกให้เป็นพระโธสีสัตว์

จากการที่สังข์ทองเป็นนิทานที่มีที่มาจากปัญญาสชาดกซึ่งมีลักษณะเป็นชาดกนอกนิบาต คือเป็นนิทานพื้นบ้านที่แต่งเลียนแบบชาดก ไม่มีในพระไตรปิฎก (ทรัพย์ประกอบสุข, 2527, หน้า 33-34) ทำให้ตัวละครเอกในเรื่องสังข์ทองจะต้องเป็นพระโธสีสัตว์ตามวัตถุประสงค์ของการแต่ง เมื่อบeginning นี้ จึงต้องมีการปรับเปลี่ยนตัวละครไปจากนิทานต้นเค้าเดิมให้ตัวละครเอกกลายเป็นผู้ชายแทนที่จะเป็นผู้หญิงตามนิทานต้นเค้าเดิม ทั้งนี้ เป็นไปตามลักษณะของการนับถือพระพุทธศาสนานิกายเถรวาทในประเทศไทย ซึ่งพระโธสีสัตว์จะต้องเป็นผู้ชายเท่านั้น แตกต่างจากพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายานที่พระโธสีสัตว์อาจเป็นผู้หญิงก็ได้ เช่น เจ้าแม่กวนอิม เป็นต้น

อนึ่ง ตัวละครเอกในนิทานต้นเค้าเดิมนั้น จะต้องออกจากเปลือกอหอยมาทำความสะอาดบ้านและหุงหาอาหาร ซึ่งมีความชัดเจนว่าเป็นบทบาทหน้าที่ของผู้หญิง สังคมไทยสมัยก่อนมีการแบ่งหน้าที่กันค่อนข้างชัดเจนระหว่างชายและหญิง คือผู้ชายมีหน้าที่ทำงานนอกบ้าน ในขณะที่ผู้หญิงต้องเป็นแม่บ้านแม่เรือนดูแลบ้านให้เรียบร้อย แต่เมื่อสังข์ทองจะต้องปรับตัวละครเอกให้กลายเป็นผู้ชาย จึงเลือกที่จะให้เป็นเด็กชายที่มาช่วยงานของแม่ซึ่งก็จะดูไม่ขัดแย้งกับค่านิยมของสังคมไทย

นอกจากนี้ เนื้อเรื่องในสุวรรณสังข์ชาดก ในปัญญาสชาดก ยังมีข้อความอธิบายไว้ว่า พระโธสีสัตว์เป็นผู้อธิษฐานเองเมื่ออยู่ในครรภ์มารดาว่าขอให้กำเนิดในสัณฐานเป็นรูปหอยสังข์ ดังความว่า (ปัญญาสชาดก, 2549 ข, หน้า 159-160)

ครั้งนั้นแล พระบรมโธสีสัตว์เมื่ออยู่ในครรภ์
พระมารดาพิจารณาตมราดาเห็นพระมารดาเสวย
ความทุกข์มากนักจึงดำริว่าพระมารดาของเรา

พลัดพรากจากเมืองมา เป็นผู้อนาถาหาญาติพี่น้อง
มิได้น่ากรมนัก ถ้าหากว่าเราจะพึงเกิดด้วยสัณฐาน
เป็นรูปทองไซ้ พระมารดาจักเลี้ยงเราลำบากกว่า
ก่อนได้ร้อยเท่าพันส่วน ถ้ากระไรเราควรจักแปลง
กายให้เป็นรูปหอยสังข์เสียเถิด คิดแล้วก็ทำสังข์อธิษฐาน
กลายไปเป็นรูปสังข์ทอง

การที่พระโธสีสัตว์ทรงทำสังข์อธิษฐานขอให้เกิดในรูปสังข์ทองนี้ ก็เป็นไปด้วยความหวังใฝ่พระมารดาเกรงว่าในยามที่ลำบากอยู่แล้วจะต้องมายังลำบากดูแลเลี้ยงดูพระองค์อีก หากพระองค์กำเนิดในสังข์ทอง พระมารดาจะไม่ต้องลำบากในการเลี้ยงดูพระองค์ คำอธิบายที่ปรากฏในเรื่องสุวรรณสังข์ชาดกนั้นนอกจากจะเป็นการอธิบายมูลเหตุว่าทำไมพระโธสีสัตว์จึงเกิดในรูปหอยสังข์แล้ว ยังเป็นการแสดงให้เห็นถึงจิตใจอันสูงส่งและบุญญาธิการของพระโธสีสัตว์ที่ได้ทรงบำเพ็ญบารมีมาหลายพระชาติเพื่อจะนำไปสู่การตรัสรู้เป็นสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าต่อไป

2.2 การปรับเปลี่ยนให้ตัวละครเอกซ่อนตัวในหอยสังข์

เมื่อไทยเรารับเอาอนุภาคสำคัญจากนิทานพื้นบ้านของจีนมาแต่งเรื่องเป็นสุวรรณสังข์ชาดกก่อนที่จะกลายมาเป็นนิทานสังข์ทองนั้น ได้มีการปรับเปลี่ยนให้ตัวละครเอกซ่อนตัวใน “หอยสังข์” แทนที่จะเป็นหอยขมตามเค้าเรื่องเดิม เพื่อให้เหมาะสมกับสถานภาพของตัวละครที่ถูกปรับเปลี่ยนให้เป็นพระโธสีสัตว์ สาเหตุของการปรับเปลี่ยนนั้น สันนิษฐานว่าน่าจะเป็นอิทธิพลของศาสนาพราหมณ์ที่ผสมผสานอยู่กับพระพุทธศาสนาในวัฒนธรรมไทย

เกี่ยวกับเรื่องหอยสังข์นี้ เพลินพิศ กำราบ (2526, หน้า 2) ได้อธิบายไว้ในหนังสือ **พระมหาสังข์พิธี** สรุปความได้ว่า หอยสังข์มีถิ่นกำเนิดในมหาสมุทรอินเดียและแปซิฟิก ตั้งแต่ชายฝั่งทะเลทางตะวันออกของทวีปแอฟริกาทางหมู่เกาะอินเดียตะวันออกจนถึงโปลินีเซีย หอยสังข์เป็นหอยทะเลชนิดหนึ่งมีเปลือกสีขาว ก้นแหลมและปากเรียวยาว เรียกชื่อตามภาษาสันสกฤตว่า สังข์ ซึ่งต่อมาภาษาอังกฤษยังเอาคำว่า Chank หรือ Shankh ไปใช้ด้วย หอยสังข์ใช้สำหรับหลังน้ำพระพุทธรณ์ หรือน้ำเทพมนตร์ หรือใช้สำหรับเป่าในการมงคลที่เนื่องด้วยศาสนาพราหมณ์ พราหมณ์ผู้นับถือลัทธิไสยศาสตร์ในประเทศอินเดียเป็นผู้ใช้สังข์มาก่อน และเมื่อพราหมณ์เดินทางมาสู่ประเทศไทยก็ได้นำลัทธิประเพณีการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ มาปฏิบัติเผยแพร่

การกำเนิดในหอยสังข์ตามที่ปรากฏในเรื่องสุวรรณสังข์ชาดก หรือ สังข์ทอง นั้น ไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นเป็นครั้งแรก แต่เคยปรากฏแล้วในเทพปกรณัมของอินเดีย ดังเช่นใน

เรื่องนารายณ์สิบปาง ตอน “มัสยวดาร” ซึ่งเนื้อเรื่องกล่าวถึงว่ามีพรหมองค์หนึ่งอิฉาพระพรหมธาดาจึงจุติลงมาเกิดเป็นยักษ์อยู่ในหอยสังข์ เรียกว่า สังข์ขอสูร อยู่ในมหาสมุทร คิดจะคอยทำร้ายพระพรหม วันหนึ่งได้ขโมยคัมภีร์พระเวทของพระพรหมและได้กลิ่นเอาคัมภีร์พระเวทนั้นไว้ในท้อง พระพรหมไปฟ้องพระอิศวร พระอิศวรก็ให้พระนารายณ์อวตารลงมาเป็นปลาเพื่อไปปราบสังข์ขอสูร นอกจากนี้ ในนิทานของชาวทมิฬซึ่งเป็นชาติที่รุ่งเรืองอยู่ในอินเดียได้ ยังมีตำนานเล่าว่า พระลักษมีได้จุติมาเกิดเป็นหอยสังข์อยู่บนดอกบัวกลางน้ำยมนา พระลักษมีเป็นเทวีแห่งโชคและโภคทรัพย์ หอยสังข์จึงเป็นที่นับถือกันว่าเป็นเครื่องนำมาซึ่งความมั่งคั่งด้วยทรัพย์สมบัติต่าง ๆ ด้วย (ขุนวิจิตรมาตรา, หน้า 205-207)

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่า “สังข์” เป็นของศักดิ์สิทธิ์และเป็นมงคลตามคติของพราหมณ์ซึ่งถูกนำมาผสมผสานกับพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา อีกทั้งนิทานของอินเดียยังปรากฏอนุภาคการกำเนิดเป็นหอยสังข์ขึ้นมา ก่อนแล้ว การแปลงเรื่องให้ตัวละครกำเนิดในหอยสังข์จึงมีความกลมกลืนและเหมาะสมแก่สถานภาพของตัวละครที่ถูกปรับเปลี่ยนให้เป็นพระโพธิสัตว์ได้เป็นอย่างดี

2.3 การปรับเปลี่ยนให้ตัวละครเอกซ้อนตัวในรูปเงาะ

จากข้อสันนิษฐานที่มาของสังข์ทองตอนที่พระสังข์ซ้อนตัวในรูปเงาะว่ามาจากนิทานเรื่องท้าววิกรมทิตยเลือกคู่ของอินเดีย นั้น ทำให้มองเห็นว่าในการรับเอาเรื่องจากนิทานต้นเค้ามานั้นได้มีการปรับเปลี่ยนเนื้อเรื่องในอนุภาคสำคัญคือการซ้อนตัวในรูปลักษณะประหลาด โดยเปลี่ยนจากการซ้อนตัวในรูปของชายบำเพ็ญ มาเป็นการซ้อนตัวในรูปเงาะ

ข้อมูลจากฐานข้อมูลกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทยซึ่งรวบรวมไว้โดยศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร อธิบายว่า เงาะ หรือ เงาะป่า คือ กลุ่มชาติพันธุ์ซาไก (Sakai) ซึ่งเป็นชนกลุ่มน้อยเผ่าพันธุ์หนึ่ง อาศัยอยู่รวมกันเป็นกลุ่มเล็ก ๆ กระจุกกระจายอยู่ตามพื้นที่ป่าเขาในภาคใต้ของประเทศไทยตลอดไปจนถึงประเทศมาเลเซีย เหตุที่ชาวซาไกถูกเรียกว่า เงาะ เพราะเส้นผมของชาวซาไกมีลักษณะหยิกหยองคล้ายเงาะที่เป็นผลไม้ รูปพรรณสัณฐานของชาวซาไกมีรูปร่างเตี้ย ผิวดำคล้ำ ผมหยิก ขมวดเป็นฝอย จมูกแบนกว้าง ริมฝีปากหนา คิ้วคดหนานัยน์ตาสีดำเป็นประกาย นิ้วมือนิ้วเท้าโต ขาวมูสลิมแถบปัตตานี ยะลา นราธิวาส เรียก ซาแก ซึ่งแปลว่าแข็งแรง หรือป่าเถื่อน เพราะพวกนี้ชอบอยู่ตามป่าและมีความทรหดอดทนบึกบึน แต่ชาวไทยพุทธเรียกพื้นนี้เป็นซาไก (ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, ม.ป.ป.)

โดยเหตุที่รูปลักษณะของชาวซาไกหรือ

เงาะมีความตรงข้ามกับความงามในอุดมคติตามวรรณคดีไทยโดยสิ้นเชิง การเลือกปรับให้ตัวละครเอกซ้อนตัวในรูปเงาะนั้นจึงเป็นตัวเลือกที่เหมาะสมอันสามารถช่วยเน้นย้ำสาระสำคัญของเรื่องที่ต้องการให้มอง “รูปสุวรรณ” ที่อยู่ภายในมากกว่าการมองที่รูปลักษณะภายนอกได้เป็นอย่างดี

2.4 การเพิ่มจำนวนการทดสอบและปรับเปลี่ยนวิธีการลงโทษหกเขย

เดิมในนิทานเรื่องท้าววิกรมทิตยเลือกคู่ในช่วงเวลาที่มีการจัดพิธีบ่อนข้าวโอรสองค์เล็ก โอรสอื่น ๆ และภักศดาของพระธิดาองค์อื่น ๆ ได้จัดให้มารล่าน้อยขึ้น ท้าววิกรมทิตยได้สั่งให้เวตาลมาหาแล้วเนรมิตปราสาทขึ้น ต้อนเนื้อทิ้งป่าให้มาอยู่ในบริเวณปราสาท ทำให้โอรสและเขยคนอื่น ๆ ของพระเจ้าแผ่นดินไม่สามารถล่าน้อยได้เลย จนกระทั่งได้มาเห็นปราสาทที่อยู่ในบริเวณมีเนื้ออยู่มากมาย จึงไปขอเนื้อจากเจ้าของปราสาทซึ่งก็คือ ท้าววิกรมทิตยที่กลับริ้งจากชายบำเพ็ญมาเป็นภักศดาตามเดิม ท้าววิกรมทิตยยินดีจะมอบเนื้อให้โดยมีข้อแม้ว่าเจ้าชายทุกพระองค์จะต้องยอมถูกพระองค์เอาฝักมอระกู่ร้อน ๆ نابหลัง เจ้าชายต่างต้องจ่ายอม เพราะจะกลับเข้าเมืองตัวเปล่าก็ขายหน้า จึงถูกฝักมอระกู่ نابหลังแล้วได้นเนื้อไปคนละตัว

ในนิทานเรื่องสังข์ทอง มีการเพิ่มจำนวนการทดสอบจากเดิมซึ่งเป็นการไปล่าเนื้อเพียงครั้งเดียว เป็นการไปหาเนื้อ 1 ครั้ง และไปหาปลาอีก 1 ครั้ง ทำให้เนื้อเรื่องของนิทานมีความเข้มข้นมากยิ่งขึ้น ในเรื่องสังข์ทอง ท้าวศรีวิมลทรงกริ้วที่นางรจนาลีสงพวงมาลัยเลือกเงาะป่าเป็นคู่ครอง ทำให้พระองค์คิดจะกำจัดเจ้าเงาะ จึงออกคำสั่งให้หกเขยและเงาะป่าออกไปหาเนื้อมาคนละตัว ใครหาไม่ได้จะต้องถูกประหารชีวิต ฝ่ายพระสังข์ซึ่งซ้อนตัวอยู่ในรูปเงาะมีเงินตมหาจินดาที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากนางพันธุรัตน์ จึงร่ายมนต์เรียกเนื้อ เนื้อทั้งหลายก็มาอยู่ที่พระสังข์ หกเขยไม่สามารถหาเนื้อได้จนมาพบพระสังข์ซึ่งถอดรูปเงาะออกก็เข้าใจว่าเป็นเทวดา จึงทูลขอเนื้อจากพระสังข์ พระสังข์ยอมให้เนื้อโดยขอตัดใบหูออกคนละหน่อย หกเขยก็ยอม ต่อมาท้าวศรีวิมลสั่งให้หกเขยและเงาะป่าออกไปหาปลาอีก พระสังข์ก็ร่ายมนต์เรียกปลา ปลาทั้งหมดก็มาอยู่กับพระสังข์ หกเขยหาปลาไม่ได้มาพบพระสังข์ก็อ้อนวอนขอปลาจากพระสังข์ พระสังข์ก็ยอมให้โดยขอตัดปลายจมูกหกเขยคนละหน่อย

เมื่อเปรียบเทียบกับนิทานที่เป็นต้นเค้า จะเห็นได้ว่า วิธีการลงโทษหกเขยได้มีการปรับเปลี่ยนจากการเอาฝักมอระกู่มาป้อนหลังมาเป็นการตัดหูและตัดจมูกทำให้เขยทั้งหกเกิดความอับอาย จากการศึกษพบว่า การลงโทษโดยวิธีการตัดหูและตัดจมูกนี้ เคยปรากฏมาแล้วในเทพปกรณัมอินเดียเรื่องรามายณะตอนที่นางศุรบนาขา (ในรามเกียรติ์ฉบับภาษาไทยเรียก

ว่า นางสำมะนักขา) ผู้เป็นน้องสาวของทศกัณฐ์ได้พบพระรามในป่าและเกิดหลงรักพระราม นางจึงแปลงกายเป็นหญิงรูปร่างเข้าไปเกี่ยวพระราม แต่พระรามไม่ยินยอมรักใคร่ นางศรปขนชาติใจก็เลยเข้าไปทำร้ายนางสีดา พระรามจึงให้พระลักษมณ์ลงโทษนางยักษ์ศรปขนชา พระลักษมณ์จึงลงโทษนางโดยการเอาพระขรรค์ตัดจมูกและหูขาดแล้วขับไป (บทละครเรื่องรามเกียรติ์ พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย และบ่อเกิดแห่งรามเกียรติ์ พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2544, หน้า 739) การที่นิทานเรื่องสังข์ทองได้มีการปรับเปลี่ยนวิธีการลงโทษมาเป็นการตัดหูและตัดจมูกหกเขยแทนที่จะคงการเอาฝักมอระกู่มาบดหลังเอาไว้ นั้นน่าจะทำให้สอดคล้องกับการรับรู้ของคนไทยซึ่งน่าจะคุ้นเคยกับเรื่องรามายณะมากกว่าฝักมอระกู่ นอกจากนี้ การทำโทษโดยวิธีการนี้ เป็นการทำให้ลายความงามภายนอกที่ปรากฏ ยังเป็นการช่วยเน้นย้ำสาระสำคัญของเรื่องที่ต้องการจะสื่อสารว่า ความดีงามภายในมีความสำคัญมากกว่าความงามของรูปลักษณ์ภายนอกที่ปรากฏ

2.5 การเพิ่มบทบาทของพระอินทร์ในตอนท้ายเรื่อง

นอกเหนือจากการปรับเปลี่ยนเนื้อเรื่องตอนต่าง ๆ ดังกล่าวมาแล้ว ลักษณะที่เป็นการแต่งเรื่องของนิทานที่สำคัญของนิทานสังข์ทองคือการเพิ่มบทบาทของพระอินทร์ในตอนท้ายเรื่อง กล่าวคือ หลังจากที่ท้าวศวิมลยังทำอะไรเจ้าเงาะไม่ได้ ก็ยังคงเผด็จก่าจัดเงาะป่า ทำให้อ้อนถึงพระอินทร์ต้องลงมาช่วยแก้สถานการณ์ โดยเหาะลงหน้าพระที่นั่งของท้าวศวิมลและทำทนายให้ท้าวศวิมลหาคนตีมีผีมือมาตีคลีกับพระองค์บนอากาศ ภายใน 7 วัน ถ้าไม่ได้จะฆ่าท้าวศวิมลเสีย ท้าวศวิมลเร่งหาคนตีมีผีมือมาตีคลีสู้กับพระอินทร์โดยประกาศว่าจะยกราชสมบัติให้ แต่ก็ไม่มีผู้ใดอาสาจะมาตีคลีสู้กับพระอินทร์ พระมเหสีของท้าวศวิมลและนางธนาจึงได้ไปขอร้องพระสังข์ จนกระทั่งวันที่ 7 พระสังข์จึงใจอ่อนยอมถอดรูปเงาะใส่เกือกแก้วเหาะไปตีคลีบนอากาศกับพระอินทร์จนชนะ พระอินทร์จึงกลับสวรรค์ไป

พระอินทร์นั้นบทบาทเป็นผู้ช่วยเหลือ (Helper) ที่สำคัญในนิทานไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในนิทานชาดก ทั้งอรรถกถาชาดก และปัญญาชาดกพระอินทร์มีบทบาทเป็นผู้ช่วยเหลือพระโพธิสัตว์ให้สามารถบำเพ็ญบารมีได้สำเร็จ (ศานติ กักติศา, 2556, หน้า 37) การเพิ่มบทบาทของพระอินทร์เข้าไปนอกจากจะเป็นการผสมผสานลักษณะของความเป็นไทยเข้าไปในเรื่องได้อย่างกลมกลืนแล้ว ยังทำให้เรื่องสังข์ทองที่มีที่มาจากนิทานพื้นบ้านมีความสมจริงมากยิ่งขึ้นในฐานะนิทานชาดกอีกด้วย

สรุปและอภิปรายผล

จากการศึกษาเพื่อสืบสันนิษฐานนิทานที่เป็นต้นเค้าของนิทานเรื่องสังข์ทองของไทยสรุปได้ว่า นิทานเรื่องสังข์ทองของไทยมีความผสมผสานนิทานจากหลายชาติเข้าด้วยกัน กล่าวคือ ในตอนต้นเรื่องที่ตัวละครเอกซ่อนตัวในหอยสังข์ และมีการออกจากเปลือกหอยมาช่วยมารดาทำงานบ้านนั้นน่าจะได้นำเค้าเรื่องมาจากนิทานพื้นบ้านของจีนส่วนในตอนที่ว่าตัวละครเอกซ่อนตัวในรูปเงาะนั้น น่าจะได้รับเค้าเรื่องมาจากนิทานของอินเดีย โดยมีเนื้อเรื่องบางตอนได้รับอิทธิพลมาจากนิทานอียิปต์ กล่าวคือ ตอนที่นางพันธุรัตน์สอนมนต์มหาจินดาให้แก่พระสังข์ มีหลักฐานแสดงให้เห็นว่า “มนต์มหาจินดา” นั้น มีความคล้ายคลึงกับมนต์วิเศษในคัมภีร์พระเวทของเทพเจ้าอธ

อย่างไรก็ดี ในการรับเค้าเรื่องมาจากนิทานชาติต่าง ๆ ดังกล่าวนั้น พบว่า ได้มีการปรับเปลี่ยนเนื้อเรื่องบางตอนเพื่อให้เข้ากับบริบททางวัฒนธรรมของไทย ตลอดจนเป็นการเพิ่มความเข้มข้นของเรื่อง และเน้นย้ำสาระสำคัญของเรื่อง ที่สำคัญได้แก่ การปรับเปลี่ยนตัวละครเอกให้เป็นพระโพธิสัตว์ การปรับเปลี่ยนให้ตัวละครเอกซ่อนตัวในหอยสังข์และรูปเงาะ การเพิ่มจำนวนการทดสอบและปรับเปลี่ยนวิธีการลงโทษหกเขย รวมทั้งการเพิ่มบทบาทของพระอินทร์ในตอนท้ายของเรื่อง

การรับเอานิทานเค้าเรื่องจากชาติอื่นมาผสมผสานเป็นนิทานเรื่องใหม่นั้น เป็นธรรมชาติของการแพร่กระจายของนิทาน แม้ว่าทุกชาติต่างก็มีนิทานเป็นสมบัติของตน แต่นิทานที่ถือว่าเป็นของแต่ละชาตินั้น บางเรื่องอาจไม่มีความเหมือนคล้ายกับนิทานของอีกชาติหนึ่ง ตลอดจนอีกหลายชาติก็มี ที่เป็นเช่นนี้ ชุนวิจิตรมาตรา (2512, หน้า 1-2) แสดงทัศนะไว้ว่า เป็นเพราะนิทานนั้นจะต้องมีการถ่ายทอดส่งต่อกัน กล่าวคือ หากชาติหนึ่งได้ติดต่อกับอีกชาติหนึ่ง เห็นว่านิทานสนุกก็รับเอามา นิทานของชาติหนึ่งก็ไปปรากฏในอีกชาติหนึ่ง และเมื่อการติดต่อระหว่างชาติได้ขยายวงออกไปไกลเท่าใด นิทานก็อาจเดินทางข้ามทวีป ข้ามน้ำข้ามทะเลขยายวงออกไปได้ไกลมากเท่านั้น นิทานเรื่องเดียวกันจึงไปมีอยู่ในชาติหลายชาติได้ ทั้งนี้ในกระบวนการถ่ายทอดนิทานก็ขึ้นอยู่กับชาติที่รับเอาตัวนิทานนั้นไป ถ้าเข้ากันได้กับความเชื่อและพื้นภูมิของประเทศชาติที่รับเอาไป นิทานนั้นก็คงรูปเดิมเป็นส่วนมาก แต่ถ้าเข้ากันไม่ได้ ก็ย่อมจะมีการยกย้ายตัดแปลงรูปเรื่องเสียใหม่ให้เหมาะสมกับความเป็นอยู่และพื้นภูมิประเทศของตน เมื่อเป็นเช่นนั้นานเข้า นิทานพื้นเมืองแท้ ๆ ของชาติหนึ่งก็ไปฝังตัวสนิทอยู่กับชาติที่รับเอาไว้ จนลงท้ายกลายเป็นเรื่องของชาตินั้นไปจริง ๆ

นิทานสังข์ทองของไทยก็มีลักษณะเช่นเดียวกันนี้ คือ มีการรับเอาเค้าเรื่องจากนิทานของหลายชาติมาผสมผสานเข้าด้วยกัน โดยมีการปรับเปลี่ยนให้เข้ากับบริบททางสังคมและ

วัฒนธรรมไทย จนโดยรวมนั้นทำให้รู้สึกว่าเป็นนิทานของไทย โดยแท้ ความนิยมและความแพร่หลายของเรื่องสังข์ทองแท้จริงแล้วอาจมาจากการผสมผสานนิทานจากหลายชาติเข้าด้วยกัน ทำให้นิทานเรื่องสังข์ทองมีความสนุกสนานเข้มข้นยิ่งขึ้นกว่าเรื่องเดิมของนิทานที่เป็นต้นเค้า กล่าวคือ ตัวละครเอกในเรื่องสังข์ทองมีการซ่อนตัวถึง 2 ครั้ง และการซ่อนตัวครั้งที่ 2 ก็มีความเข้มข้นของเนื้อเรื่องมากยิ่งขึ้นเพราะมีเรื่องของการเลือกคู่และการทดสอบทดลองเข้ามาเกี่ยวข้อง นิทานเรื่องสังข์ทองของไทยจึงนับว่าเป็นนวัตกรรมแห่งการแต่งเรื่องของนิทานอันวิเศษมหัศจรรย์ที่สามารถผสมผสานอนุภาคเด่นจากนิทานของชาติต่าง ๆ เข้ามาผสมผสานกันได้อย่างกลมกลืน

ข้อเสนอแนะ

การศึกษาเปรียบเทียบนิทานที่มีแบบเรื่องหรืออนุภาคคล้ายคลึงกันทำให้องค์เห็นทั้งความเหมือนคล้ายและลักษณะเฉพาะที่ถูกเพิ่มเติมหรือปรับเปลี่ยนให้เข้ากับวัฒนธรรมของเจ้าของนิทานการศึกษาทำนองนี้อาจนำไปประยุกต์ใช้กับการศึกษานิทานพื้นบ้านเรื่องอื่น ๆ ของไทย โดยศึกษาเปรียบเทียบนิทานที่มีความคล้ายคลึงกันในภูมิภาคเอเชียด้วยกัน หรือแม้กระทั่งนำไปเปรียบเทียบกับนิทานในภูมิภาคอื่น ๆ เช่น ยุโรป เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง (References)

ขุนวิจิตรมาตรา. (2512). **สิ่งที่คิดเห็นในเรื่องคารวี**. พระนคร: สาส์นสวรรค์.

คมชัดลึกออนไลน์. (2554). ฉบับวันที่ 20 กันยายน 2554. สืบค้นเมื่อ 28 มกราคม 2559 จาก <http://www.komchadluek.net/detail/20110920/109686/>.html

ทรัพย์ ประกอบสุข. (2527). **วรรณคดีชาดก**. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

นิยะดา เหล่าสุนทร. (2538). **ปัญญาสาชดก: ประวัติและความสำคัญที่มีต่อวรรณกรรมร้อยกรองของไทย**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แม่คำผาง.

บทละครเรื่องรามเกียรติ์ พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย และบ่อเกิดแห่งรามเกียรติ์ พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. (2544). พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ศิลปาบรรณาคาร.

บัญญัติ สาลี. (2551). **วรรณกรรมเขมรปัจจุบัน**. มหาสารคาม: อภิชาติการพิมพ์.

บุปผา คุณยศยิ่ง. (2542). “พระสิงห์วรมหาวิหาร, วัด” ใน **สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ เล่ม 9**. กรุงเทพฯ : มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทยธนาคารไทยพาณิชย์.

ปัญญาสาชดก ฉบับหอสมุดแห่งชาติเล่ม 1. (2549ก). พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ศิลปาบรรณาคาร.

ปัญญาสาชดก ฉบับหอสมุดแห่งชาติเล่ม 2. (2549 ข). พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ศิลปาบรรณาคาร.

ปาร์ค เกียง อื่น. (2549). **วิเคราะห์สภาพสังคมที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านเกาหลี**. ปริญญาานิพนธ์ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย. (2540). **บทละครนอก รวม 6 เรื่อง**. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพฯ: บรรณาคาร.เพลินพิศ กำราญ. (2526). **พระมหาสังข์พิธี**. กรุงเทพฯ : กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์.

ราตรี ผลาภิรมย์. (2520). **การศึกษาวิเคราะห์เรื่องสังข์ทอง**. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วัชรภรณ์ดิษฐ์ปาน. (2549). **แบบเรื่องนิทานสังข์ทอง: การแพร่กระจายและความหลายหลาก**. กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ศานติ ภัคดีคำ. (2556). **พระอินทร์ มหาเทวะผู้พิทักษ์พระพุทธานุภาพ แบบอย่างแห่งจิตอาสา**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พรินติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

ศิริพร ฐิตะฐาน ณ กลาง. (2537). **ในท้องถิ่นมีนิทานและการละเล่น : การศึกษาคติชนในบริบททางสังคมไทย**. กรุงเทพฯ: มติชน.

ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร. (ม.ป.ป.). “ซาไก” ใน **ฐานข้อมูลชาติพันธุ์แห่งประเทศไทย**. สืบค้นเมื่อวันที่ 31 มกราคม 2559 จาก <http://www.sac.or.th/databases/ethnic/Content/Information/sakai.html>.

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ. (2506). “คำนำ” ใน **บทละครนอก รวม 6 เรื่อง พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย**. พระนคร : คลังวิทยา.

“สังข์ทอง” ใน **วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี**. (ม.ป.ป.). สืบค้นเมื่อ 30 มกราคม 2559, จาก <https://th.wikipedia.org/wiki/%E0%B8%AA%E0%B8%B1%E0%B>

- 8%87%E0%B8%82%E0%B9%8C%E0%B8%97%E0%B8%AD%E0%B8%87.
เสฐียรโกเศศ นาคะประทีป. (2499). **นิยายเบงคลี**. พระนคร: เสริมวิทย์บรรณาการ.
- ฮัน, ซูซาน คราวเดอร์. (ม.ป.ป.). **นิทานพื้นบ้านและเทพนิยายเกาหลี**. กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียแปซิฟิกศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- Chaudhury,P.C. Roy.(1990). **Folktales of Thailand**. London: Macmillan.
- Chula Chakrabongse, Prince. (1968).**The Story of Sangha**. Bangkok: Organizing Committee in commemoration of The bi-centenary anniversary of birth of King Rama II.
- Coombs, Andrew. (1994). **Folktales from the land of smiles**. Bangkok:DuangKamol.
- Lobb, Fred. (2008). **Chinese Folktales: “The Whit-Nosed Cat” and Other Tales from the Chinese-Speaking World**. Retrieved: 24 January 2015.From: <http://chinesefolktales.blogspot.com/2008/03/river-snail-shell-girl-fujian.html>.
- Giskin, Howard. (1997). **Chinese Folktales**. Lincolnwood: NTC.
- Han, Suzanne Crowder. (2011). **Korean Folk & Fairy Tales**.3rd Edition. Seoul, Korea: Hollym Crop., Publishers.
- KeongEmas. (2014).Retrieved: 2 April 2014.http://en.wikipedia.org/wiki/Keong_Emas.
- Lwin, SoeMarlar. (2010). **Narrative Structures in Burmese Folk Tales**.New York: Cambria Press.
- Muakhir, Ali. (2013). **Kumpulan Cerita Rakyat: The Most Popular Indonesian Folk Tales**. Jakarta: Serambi.
- Suwanpratest, Onusa. (2014). “Hiding in the Shell: a Comparative Study of Thai Folktale “Sang Thong” (The Golden Conch) and Similar Folktales in Asia” in **International Proceedings of Annual Symposium on Management and Social Science (ASMSS)**, Seoul, Korea, pp. 378-385.
- Thompson, Stith. (1885).**Motif-Index of Folk-Literature**. Vol. 2. U.S.A.: Indiana University Press.
- Webster’sCollege Dictionary**. (2001). U.S.A.: Random House.